

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>.
2. Ярмакі В.Х. Система принципів міжнародного гуманітарного права, що застосовується під час збройних конфліктів. *Правова система: теорія і практика*. 2018. Ч.1. С. 95-98.
3. Конвенція про захист цивільного населення під час війни : Конвенція ООН від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
4. Конвенція з касетних боєприпасів : Конвенція ООН від 30.05.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_k20#Text.
5. Розмежування понять воєнний та військовий злочин. URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/rozmezhuвання-ponyat-voennyj-ta-vijskovyj-zlochyn/>.
6. Статут Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі : Міжнародний документ від 08.08.1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_201#Text.
7. Скрильник О.О. Відповідальність за здійснення воєнних злочинів: міжнародно-правовий аспект. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 59. С. 65-73.

Отримано 01.05.2022

УДК 351.741(477)

БОРОВИК М. О.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-0943-6735>;

КАЛЮЖНИЙ М. Г.,

старший викладач кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-2030-3597>;

ДРОМЕНКО М. В.,

курсант 3 курсу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ

В даній праці, розглядаються питання пов'язані з особливостями правового регулювання застосування поліцейськими спеціальних засобів у різних умовах службово-бойової діяльності. Встановлені джерела міжнародного законодавства, які визначають статус поліції та основні принципи її діяльності. Здійснений ґрунтовний аналіз законів, кодексів, відомчих інструкцій що регулюють питання правомірності застосуванні поліцейських заходів примусового характеру.

Ключові слова: поліцейський, спеціальні засоби, правомірність, психофізична готовність, тортури.

Актуальність: Поліцейський під час виконання своїх професійних обов'язків має право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби, вогнепальну зброю у випадках і порядку, передбачених низкою нормативних документів Українського

законодавства. Поряд з чим в суспільстві приділяється особлива увага до цієї проблеми, особливо якщо враховувати фактори які не виключають можливість помилок, свавілля, потурання державних органів чи посадових осіб.

Так, отриманні статистичні дані завдання шкоди життю та здоров'ю поліцейським при виконанні службових обов'язків засвідчує, що існують не поодинокі випадки отримання ушкоджень в зв'язку з невмілим застосуванням спеціальних засобів, або взагалі відсутністю його застосування в обстановці, що склалася.

В зв'язку з цим питання правомірності застосування спеціальних засобів потребують ґрунтовного теоретичного розгляду. Вирішення особливостей правових підстав застосування поліцейськими спеціальних засобів у деякі мірі розкривали в своїх публікаціях наступні вчені-практики: О.М. Бандурка, Д.Н. Бахрах, Б.Б. Боровікова, І.П. Голосніченко, М.М. Дорогих, О.І. Остапенко, Є.Ф. Побігайло, В.В. Черніков, М.П. Федоров, О.С. Фролов, О.С. Юніна, та ін.

Однак комплексний підхід до вивчення шляхів вдосконалення психофізичної підготовленості поліцейських при застосуванні спеціальних засобів здійснений не в повному обсязі, що дає підстави актуалізувати наукові погляди з означеної проблематики.

Мета роботи. Визначити цілі правового регулювання застосування поліцейськими спеціальних засобів в різних умовах службово-бойової діяльності.

Застосування спеціальних засобів носить процесуальний, оперативний, організаційний та профілактичний характер, однак при виборі поліцейським обраного заходу втручання, воно повинно базуватися на вимогах норм законів та підзаконних нормативних актів і ніякими оперативними, організаційними, або та іншими міркуваннями виправдана бути не може. [2]

Питання про обрання заходу примусового впливу вирішує посадова особа, яка відповідальна за забезпечення публічної безпеки і порядку в даній територіальній громаді, або організатор певної спеціальної операції. Поліцейський, який здійснює професійні обов'язки одноосібно, вирішує питання застосування спеціальних засобів самостійно згідно з вимогами до чинного законодавства.

Джерелами Міжнародного законодавства, що встановлюють статус поліції, основні принципи її діяльності, підпорядкування, які безпосередньо регламентують поліцейські функції відносно захисту прав людини, недопущення перевищення сили, використання тортур на території України є: «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку», «Конвенція проти тортур та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання», «Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами при підтримці правопорядку» [4].

Серед вітчизняних нормативно-правових актів, які встановлюють принципи політики держави, щодо забезпечення прав людини і громадянина, головне місце посідає Конституція України, в якій вказано, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [3].

Правове регулювання застосування поліцією спеціальних засобів не обмежується Конституцією України, окрім неї контроль за поліцією здійснюється за допомогою кодексів України, безпосередньо пряме відношення до регулювання питань правомірності застосуванні поліцейських заходів примусового характеру, мають: Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Цивільний кодекс України.

Низка положень КУпАП, окрім загальних принципів діяльності поліції (ст. 222) містять норми права, виконання яких є підставою для застосування поліцейських заходів

примусового характеру (ст. 32 – адміністративний арешт, ст. 261 – адміністративне затримання).

Щодо останньої статті, а саме адміністративного затримання, слід зазначити, що воно проводиться поліцією при вчиненні певного переліку адміністративних правопорушень, які визначені ст. 262 КУпАП [5].

Поряд з цим, КК України, також регулює питання правомірності застосування поліцією заходів примусового характеру. Що видно при аналізі статей КК України, які регулюють питання зловживання владою, або службовим становищем (ст. 364) та перевищення влади, або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365).

Статистика за 2019 р. відносно осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, говорить про те, що за звітний період кількість поліцейських, які перевищили владу за ст. 365 КК України сягнула 43 осіб, більшість з яких були притягнуті за перевищення влади під час застосування спеціальних засобів [1].

Провідне місце серед вітчизняного законодавства, що регулює застосування спеціальних засобів, посідає Закон України «Про Національну поліцію».

Вивчаючи правові підстави застосування поліцейським заходів впливу, слід враховувати текст ст. 29, яка надає поняття терміну поліцейського заходу - це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.

Даний нормативно-правовий акт чітко встановлює, що поліцейський для виконання покладених завдань застосовує чітко визначений перелік спеціальних засобів, вогнепальної зброї та фізичного впливу в порядку та на підставах, визначених ст. 42 зазначеного Закону.

Слід сказати, що в Законі України «Про Національну поліцію» висвітлюються тільки загальні правила застосування спеціальних засобів, а правила зберігання, носіння та застосування окремих видів спеціальних засобів регулюються додатковими відомчими актами МВС України.

Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу - це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

Стаття 43. Закону України «Про Національну поліцію» передбачає порядок застосування поліцейських заходів примусу. Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невинуватим або неможливим.

Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей - через гучномовні установки, підсилювачі звуку.

Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.

Заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Ще одним джерелом права, що регулює порядок забезпечення та застосування поліцейських заходів примусового характеру, є відомчі накази та інструкції МВС України, серед яких: наказ МВС України від 11 жовтня 2018 року № 828 «Про затвердження Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України»; наказ МВС України від 18 жовтня 2018 року № 847 «Про затвердження Правил зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів.

Висновок: Враховуючи зазначене вище, був зроблений висновок, щодо цілей правового контролю за діяльністю поліції при застосуванні спеціальних засобів до яких були віднесені наступні: а) гарантування прав і свобод осіб, відносно яких застосовуються поліцейські заходи примусового характеру; б) вдосконалення тактичних прийомів застосування поліцейських заходів примусового характеру; в) здійснення постійної підготовки та підвищення кваліфікації поліцейських з всебічним вивченням умов, порядку та практики застосування поліцейських заходів примусового характеру.

Список бібліографічних посилань

1. Бочок О.І. Адміністративно-правові засади, застосування поліцейських заходів примусу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07. Київ, 2021. 19 с.
2. Боровик М.О., Коваленко Б.О. Використання зарубіжного досвіду правового регулювання застосування спеціальних засобів поліцейськими під час професійного навчання. Наукові інновації та передові технології Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка. Випуск № 1(3) Київ – 2022 с. 226-234
3. Гнусов Ю. В. Спеціальна техніка Національної поліції України: навч. посіб. з дис. «Тактико-спеціальна підготовка» / [Ю. В. Гнусов, В. А. Світличний, Ю. М. Онищенко]; Харк. нац. ун-т внутр. справ, факультет № 4, каф. кібербезпеки. Харків: ХНУВС, 2017. 175 с.
4. Гопфалов Д. В. Досвід зарубіжних країн у реформуванні міліції. Реформування органів внутрішніх справ: проблеми та перспективи (вітчизняний і зарубіжний досвід) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 28-29 берез. 2014 р.). Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2014. С. 134-135
5. Грицай І. О. Адміністративно-правове регулювання діяльності неурядових правозахисних організацій: дис. ... канд. юрид. наук. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя. 2012. 200 с.

Отримано 22.04.2022

УДК 341.3:[378.6:355](477)

БОРТНИК С. М.,

доктор юридичних наук, доцент,
проректор Харківського національного
університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5281-6007>

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Питання підготовки та удосконалення армії як основного суб'єкту сектору безпеки та оборони України протягом останніх восьми років залишається один із пріоритетних напрямів діяльності держави. Звичайно, такий процес не може відбуватись без